

■ Disciplin, inspiration och anarki

Manifest för en god statsvetenskap

HANS AGNÉ¹

1. God statsvetenskap är idealistisk och pragmatisk

Den goda statsvetenskapen syftar till att göra sanna och viktiga påståenden om politik. Dess första uppgift är att låta denna målsättning vägleda praktiskt forsknings- och undervisningsarbete. Den goda statsvetenskapen förlamas inte av svårigheterna att nå sina egna ideal. Inte heller ger den svårigheterna att förverkliga sina ideal någon upphöjd betydelse. Den goda statsvetenskapen konstaterar att svårigheterna finns, reflekterar över dem, men låter dem aldrig minska engagemanget i de statsvetenskapliga arbetsuppgifterna. Bara undantagsvis kan den goda statsvetenskapen utgöras av en diskussion om den goda statsvetenskapen. I allmänhet utgörs föremålet för den goda statsvetenskapen av politik.

2. God statsvetenskap är ämnesmässigt tolerant

Den goda statsvetenskapen accepterar såsom politik det som studeras på statsvetenskapliga institutioner. Den utesluter inga studieobjekt på grundval av ontologiska eller epistemologiska antaganden. Den erkänner legitimiteten i att utforska, bland mycket annat, beteenden, psyken, preferensordningar, identiteter, tankekonstruktioner, beslutsprocesser, moralprinciper, diskurser, lagstiftningar, språkkonventioner, maktordningar, transfereringssystem, territoriella gränser, genetiska dispositioner, kulturella och vetenskapliga artefakter. Ämnets gränser och kärna upprätthålls alltså inte genom på förhand angivna studieobjekt, och inte heller av principer för hur legitima studieobjekt bör definieras, utan genom att tillträdet till de statsvetenskapliga institutionerna regleras av statsvetenskapen själv och genom en kontinuerlig granskning av forskning och undervisning utifrån syftet att göra sanna och viktiga påståenden om politik. Den goda statsvetenskapen är öppen för nya undersökningsområden. Utan omsvep erkänner den att något utarbetat och allmänt accepterat svar på frågan om vad politik är inte finns.

När frågan om politikens gränser ändå inte kan undvikas, exempelvis i rapporter om vilka arbeten som utgör en merit i statsvetenskap, bör svaret i så hög grad som möjligt göras representativt för den existerande statsvetenskapen som helhet. Politik-

1 Hans Agné är forskare i statsvetenskap vid Stockholms universitet.
E-post: hans.agne@statsvet.su.se

För synpunkter på en tidigare version av den här texten vill författaren tacka Ludvig Beckman, Kjell Goldmann, Sverker Gustavsson, Maria Wendt och Cecilia Åse.

begreppets förändring är en kollektiv, inte individuell, statsvetenskaplig angelägenhet (se nedan, punkt 9).

3. God statsvetenskap står upp för sina ideal

Förvissad om att välgrundad kritik är en förmån som måste förtjänas söker den goda statsvetenskapen inte strid med forskare som vägleds av motsatta vetenskapsteoretiska utgångspunkter. Men när det finns grund för ömsesidigt lärande, eller när den goda statsvetenskapen ifrågasätts utan någon sådan avsikt, tvekar den inte att förklara sina ideal. Konfronterad med uppfattningen att sanna påståenden om politik är en omöjlighet, eller att anspråk på sanning inte har någon annan grund än viljan till makt, svarar den goda statsvetenskapen med hänvisningar till det uppenbara: detta finns, detta finns inte; detta kan stämma; detta kan inte stämma. Att den goda statsvetenskapen i dessa diskussioner ofta kommer att beslås med felaktigheter, eller otillräckliga argument för vad som bör hållas för sant, betraktar den som bevis på att även dess motståndare vill kunna resonera om vad som är sant och osant. Påmind om att påståenden kan ha betydelse bara i relation till ett visst praktiskt eller teoretiskt sammanhang svarar den goda statsvetenskapen med ett förtydligande: att betydelsen av ett påstående har begränsad räckvidd är inte detsamma som att det skulle vara betydelselöst. För övrigt kräver den goda statsvetenskapen inte någon enighet om vad som är betydelsefullt eller sant: den består i värderingen att sådana frågor bör undersökas för syftet att kunna etablera positiva eller negativa svar med så stor räckvidd som möjligt.

Som regel riktar den goda statsvetenskapen inte sin kritik mot vetenskapsteoretiskt motsatta positioner utan mot existerande försök att realisera den goda statsvetenskapens ideal i praktiken. Därom i det följande.

4. God statsvetenskap är inspirerad

Frågan om hur man går tillväga för att göra sanna och viktiga påståenden om politik diskuteras löpande i de statsvetenskapliga handböckerna. Den som vill undersöka om kön ges någon sammanhållen betydelse inom svensk kommunalpolitik sägs behöva avgränsa diskursen svensk kommunalpolitik på ett tydligt sätt. Den som vill undersöka globaliseringens effekter genom fallstudier sägs behöva studera fall med olika grad av globalisering. Komplexa frågor, generella tolkningsanspråk och teoretiska oenigheter med koppling till stora samhällsproblem sägs lägga grunden för betydelsefulla slutsatser. Utan tvekan finns det mycket att lära, och ifrågasätta, i litteraturen om dylika frågor. Men när läxorna i ämnet väl har lärts in återstår fortfarande frågan om vad som skiljer statsvetenskap i allmänhet från god statsvetenskap. Svaret är att den goda statsvetenskapen inte bara utgår från ämnets handböcker. Den författar i radikal mening nya böcker. Den har tillgång till ännu oförfattade källor. Den goda statsvetenskapen är inspirerad.

5. God statsvetenskap är sin egen målsättning

För att vägledas i sin inspirerade utveckling av ämnet behöver den goda statsvetenskapen reflektera över sitt eget forskningsideal, det vill säga inte bara upprepa och

förfina tillämpning och utförande av ämnets för tillfället kanoniserade teorier och metoder utan också självständigt utveckla dessa i ljuset av den goda statsvetenskapens syfte att göra sanna och viktiga påståenden om politik. Men för vilket syfte definieras den goda statsvetenskapen på detta sätt? Den goda statsvetenskapen har inga andra målsättningar än sina egna. Den finns till för att göra sanna och viktiga påståenden om politik, inte för att stötta andra mänskliga verksamheter.

6. God statsvetenskap stimulerar till självreflektion

Eftersom förverkligandet av den goda statsvetenskapen i sista hand bestäms av enskilda forskares intellektuella insatser (snarare än av deras organisering, tekniska utrustning, eller fördelningen av resurser mellan dem) skall den mer praktiska innebörden av den goda statsvetenskapen definieras utifrån följande syfte: att stimulera statsvetarnas enskilda och gemensamma reflektion kring vad statsvetenskapen i praktiken bör sträva efter. Notera det kontroversiella i denna slutsats. Den praktiska definitionen av den goda statsvetenskapen syftar inte till att möjliggöra enkla rangordningar av mer eller mindre lyckade försök att bedriva statsvetenskap. Sådana definitioner kan vara lockande att använda för politiska syften, som att legitimera beslut om fördelning av forskningsmedel. Men för vetenskapliga syften är de oanvändbara. Därför spelar det ingen roll att god statsvetenskap definieras på ett sätt som gör kvaliteten omöjlig att mäta. I praktiken är syftet med definitionen nämligen en annan, att stimulera till självreflektion.

7. God statsvetenskap drar nytta av olika människors förmågor

Den avgörande frågan om vad som inspirerar den goda statsvetenskapen är till största delen en privatsak för varje statsvetare. Att ämnet sällan behandlas i den statsvetenskapliga metodlitteraturen är en brist men inte överraskande – som människor är forskare lika olika varandra som alla andra: en del blir inspirerade av konferenser, andra bara nervösa; en del vill prata efter seminarier, andra vill gå hem; vissa behöver hjälp för att slappna av, andra för att piggas upp; en del kan tänka i små rum, andra behöver utsikt. Två allmänna saker kan emellertid sägas om den goda statsvetenskapens inspirationskällor.

8. God statsvetenskap luktar och andas politik

För det första inspireras den goda statsvetenskapen av praktisk politik. Den goda statsvetenskapen andas politik, luktar politik, lever och får färg av politik. Ibland måste politiken silas genom analytiska filter tills den inte längre går att känna igen. Under arbetets gång rycks den goda statsvetenskapen ofta med av planlösa argumentationer och tekniska utvikinngar. Men innan arbetet är färdigt nyktrar den till och funderar på vad analysen tjänade till. God statsvetenskap växer fram ur och återvänder till konkret, levande politik.

9. God statsvetenskap läser annan statsvetenskap

För det andra inspireras den goda statsvetenskapen av engagerade diskussioner i statsvetenskap. Bara genom att låta skilda synsätt brytas mot varandra är det möjligt att förstå sitt ämnes fulla problematik så att banaliteter kan undvikas och viktiga påståenden kan göras. Detta innebär i allmänhet vissa krav på att följa med i forskningen på det egna specialområdet: i en engagerad diskussion duger det inte att inkomma med replik långt efter att samtalet har rört sig vidare mot nya ämnen. Inte bara mister man då möjligheten att få sitt eget bidrag granskat med det djup som bara personligt engagerade kollegor kan erbjuda. Den som tragglar vidare med sin frågeställning långt efter att den har slutat att tala till sitt kollektiv av upphovsmän riskerar att förtyliga den egna processen av kontinuerligt läsande och skrivande som är den goda statsvetenskapens viktigaste metod.

10. God statsvetenskap ogillar körsång

Den goda statsvetenskapens beroende av den egna disciplinen skall inte förväxlas med någon vilja till körsång. Den lyssnar på andra för att pröva sig själv. Den hör inte vem, eller hur många, som sjunger på det ena eller andra sättet. Den lyssnar efter vad som är betydelsefullt och sant, inte efter vem som talar med starkast röst. God statsvetenskap är intellektuellt disciplinerad, men socialt anarkistisk och illojal. Den säljer aldrig sin själ.

11. God statsvetenskap vanhelgar ofta sin historia

I förhållande till historiska föregångare inom ämnet erbjuder den goda statsvetenskapen en expanderad intellektuell frihet. Den goda statsvetenskapen i nutiden ger sig själv samma rätt som den goda statsvetenskapen i det förflutna att utnyttja och missförstå sina läromästares idéer för syftet att bättre förstå praktiska och teoretiska problem i sin egen tid. I valet mellan att gå i dialog med ämnesföreträdare från det förflutna och samtiden, och att anpassa sina begrepp och teoretiska förutsättningar i den ena eller andra riktningen, föredrar alltså den goda statsvetenskapen alltid de senare. Den goda statsvetenskapen är en del av sin tid. Den vanhelgar ofta sin historia.

12. God statsvetenskap tror på vad den säger

Att argumentera för sanningen men att vägra tro på den leder till en ytlig och otillräckligt engagerad statsvetenskap. Likafullt värjer sig statsvetenskapen ofta från att behöva tro på sina egna påståenden. Som vore det möjligt att reducera det vetenskapliga innehållet i en undersökning till de olika argument som räknats upp för en tes. Det stämmer inte. Det subjektiva inslaget i god vetenskap är viktigare än så. Den som inte vill tro på sina resultat förlorar så småningom känslan av ansvar för att undersöka det som slutsatserna faktiskt kräver, liksom den uppriktighet som krävs för varje gott samtal mellan kollegor. Den goda statsvetenskapen vill inte förmå oss att veta utan tro. Den vill förmå oss att tro på det som är sant.

13. God statsvetenskap klarar sig utan samtalskultur

I den goda statsvetenskapen tror alltså deltagarna på vad de säger. Det skall inte förväxlas med något bestämt krav på samtalston. Den goda statsvetenskapen erkänner olika uttrycksformer, både i tal och skrift. I en del sammanhang försöker deltagarna piska varandra till lydnad – det får några att krypa ihop medan andra visar upp sina starkaste sidor. I andra sammanhang är tonen varm och medkännande – det får några att öppna sig medan andra vill ställa sig upp och skrika. Den goda statsvetenskapen erkänner att människor är radikalt olika och erbjuder sina utövare motsvarande olika uttrycksformer. Den moraliserar över dessa skillnader bara om det påverkar möjligheterna att göra sanna och viktiga påståenden om politik. God statsvetenskap gör inga anspråk på en ämnesgemensam kultur.

14. God statsvetenskap behandlar alla lika

Den goda statsvetenskapen talar genom sina resultat och argument. Den framträder inte genom romantiserande idealiseringar ("en begåvning!") eller impulsiva bedömningar gjorda på andra grunder än de som vägleder den goda statsvetenskapens forskningspraktik ("briljant!"). När korridorerna fylls av röster som hissar och dissar tystnar den goda statsvetenskapen, eller också ryter den till.

15. God statsvetenskap tillåter maximal specialisering

Graden av specialisering och komplikation inom vetenskapen generellt innebär att forskningsgenombrott aldrig kan erkännas momentant av en hel disciplin. Ibland kräver erkännandet utbildning av en ny generation forskare. Ibland kommer aldrig något erkännande över huvud taget och så småningom glöms alltsammans bort. För god statsvetenskap gäller det emellertid att den alltid kan kännas igen av minst tre personer, utöver den person eller grupp av personer som lämnat bidraget. En person är för lite för en kritisk diskussion. Två personer är för få för att god statsvetenskap skall kunna etableras utan konsensus om sanning och betydelse (se ovan, punkt 2). Fyra personer är för många (som minimikrav) för att möjliggöra god statsvetenskaplig forskning genom maximal specialisering.